

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

CEZAEVLERİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan

Oğuzhan BAKIR

DENİZLİ, 2023

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CEZAEVLERİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Oğuzhan BAKIR

Proje Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

OĞUZHAN BAKIR tarafından hazırlanan "CEZAEVLERİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİK" adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 05.01.2024 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .....tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunduğunu beyan ederim.

Oğuzhan BAKIR

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	
Projeyi Hazırlayan: Oğuzhan BAKIR	Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: 34
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Programı: Manevi Destek ve Rehberlik	
Manevi danışmanlık dini referanslarla insanları ruhsal sıkıntılarından arındırmayı amaçlayan bir alandır. Bu alan ise dini değerler kullanılarak zorlukların üstesinden gelme, ani duygu değişimleriyle baş edebilme, yeni duruma uyum sağlama vb. becerileri geliştirmeyi esas alır. İnsan hayatında oldukça önemli bir yeri olan manevi danışmanlık ve rehberlik özellikle cezaevlerinde mahkûm olan bireyler için çok daha önemli bir hal almaktadır. Ceza infaz kurumlarının suçluyu toplumun tepkisinden korumak, toplumu suçludan korumak, toplum vicdanını rahatlatmak, toplumsal düzeni sağlamak, tekrar eden suçları önlemek, mahkûmun hayatını cezaevinde ve tahliye sonrasında iyileştirmek ve sosyalleştirmek gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Buna göre ceza infaz kurumları sadece kapatma yoluyla suçluların belirli bir zaman cezalandırıldığı mekanlar değil aynı zamanda suçluların mahkûmiyet sonrası sosyal hayata uyum sağlamalarına katkıda bulunacak faaliyetlerde içermektedir. Bu nedenle mahkûmun cezaevi içinde, tahliye sonrası sosyal hayata adaptasyon sağlamasında manevi danışmanlık ve diğer eğitsel faaliyetler oldukça önemli bir yere sahiptir. Sosyal hayata yeteri kadar adapte olamamış suçlular tahliye sonrasında sosyal hayatla doğrudan yüzleşince birçok sorun ortaya çıkacaktır. Bu durumu engellemenin en önemli yollarından biri ise cezaevlerinde manevi destek ve rehberlik hizmetleridir. Her ne kadar hapsedme, suç işleyen bireyleri cezalandırmak ve toplumu korumak için kullanılan bir ceza yöntemi olsa da cezaevlerinin asıl fonksiyonu ve amacı mahkûmları toplumsal düzene uyum sağlayan bireyler haline dönüştürmektir. Bu çalışma mahkûmun tahliye sonrası ve mahkûmiyet döneminde cezaevinde ki hayatında manevi destek ve rehberliğin önemi ve uygulanması üzerine olacaktır. Çalışmada cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli bir hale getirilmesi için yapılması gereken uygulamalar, Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri ili ilgili yaptıkları protokoller yer almaktadır. Çalışma kapsamında 3 tahliye olmuş mahkûm ve 21 mahkûm yakınıyla yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgulara göre cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli olması için yapılması gereken uygulamalara değinilmiştir. Elde edilen bulgulara göre cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinde ki eksiklikler tespit edilmeye çalışılarak bu eksikliklerin giderilmesi için çözümler sunulmuştur. Bu çözümler kapsamında cezaevi şartları iyileştirilmeli, yapılan faaliyetlerin etkili olabilmesi için mahkûmların yaşam standartları yükseltilmelidir. Bunun dışında rehberlik faaliyetlerini yürüten cezaevi vaizlerinin alana dair uzmanlık eğitimi almış olan personellerden seçilmesine dikkat edilmelidir.	
Anahtar kelimeler: Suç, Ceza, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences   Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Religious Education and Religious Counseling in Prisons	
Author: Oğuzhan BAKIR	Supervisor: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ
Date:	Nu. Of Pages: 34
Department: Philosophy and Religious Studies	
Subfield: Spiritual Support and Guidance	
Spiritual counseling is a field that aims to purify people from their spiritual problems with religious references. This area is about not changing religious values thanks to them, being able to start with sudden emotional changes, adapting to new situations, etc. It is based on improving storage. Spiritual counseling and guidance, which is a very important aspect of human relations, is especially important for individuals incarcerated in prisons. Penal institutions have functions such as protecting the criminal from the reaction of the society, protecting the society from the criminal, relieving the conscience of the society, ensuring social order, preventing repeat crimes, improving and socializing the life of the prisoner in prison and after release. Accordingly, penal institutions are not only places where criminals are punished for a certain period of time by confinement, but also include activities that will contribute to the adaptation of criminals to social life after conviction. For this reason, spiritual counseling and other educational activities have a very important place in the prisoner's adaptation to social life after release. Many problems will arise when criminals who have not adequately adapted to social life face social life directly after release. One of the most important ways to prevent this situation is moral support and guidance services in prisons. Although imprisonment is a punishment method used to punish individuals who commit crimes and protect their losses, the main function and purpose of prisons is to turn prisoners into individuals who adapt to the social order. This study will be about the importance of moral support and guidance in prison and punishment of the prisoner after his release and during his sentence. The study includes the practices that need to be done to make spiritual counseling and guidance activities in prisons more efficient, and the protocols made between the Ministry of Justice and the Presidency of Religious Affairs regarding spiritual counseling and guidance activities in prisons. Within the scope of the study, according to the findings obtained from the survey conducted with 3 released prisoners and 21 relatives of prisoners, the practices that should be taken to make spiritual counseling and guidance activities carried out in prisons more efficient were mentioned. According to the findings obtained, deficiencies in spiritual counseling and guidance activities implemented in prisons were tried to be identified and solutions were offered to eliminate these deficiencies. Within the scope of these solutions, prison conditions should be improved and the living standards of prisoners should be raised in order for the activities carried out to be effective. Apart from this, care should be taken to select prison chaplains who carry out guidance activities from among personnel who have received specialized training in the field.	
Keywords: Crime, Punishment, Spiritual Counseling and Guidance	

KISALTMALAR

TM: Tahliye Olmuş Mahkûm

MY: Mahkûm Yakını

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kapsamında Yapılan Faaliyetler	19
Tablo 2: Cezaevlerinde Yürütölen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Yeterliliği	21
Tablo 3: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Daha Etkili Olması İçin Yapılması Gerekenler	23

İçindekiler

ÖZET	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR.....	IV
TABLolar LİSTESİ	V
I.BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem	1
1.2.Araştırmanın Amacı	2
1.3.Araştırmanın Önemi.....	2
1.4.Sayıtlar	2
1.5.Sınırlılıklar	3
1.6.Tanımlar	3
II. BÖLÜM	4
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1.İslam Hukukuna Göre Suç ve Ceza	4
2.1.1.Suç Kavramı	4
2.1.2.Ceza Kavramı	4
2.2.Modern Hukuka Göre Suç ve Ceza.....	5
2.2.1.Suç Kavramı	5
2.2.2.Ceza Kavramı	5
2.3.Manevi Danışmanlık ve Rehberlik.....	6
2.4.Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulama Alanları	10
2.4.1.Din Hizmetleri Alanı	10
2.4.2.Aile ve Sosyal Hizmetler Alanı	11
2.4.3.Sağlık Hizmetleri Alanı	12
2.4.4.Adalet Hizmetleri Alanı	12
2.5.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik.....	13
2.6. Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlikle İlgili Yapılan Araştırmalar	15
III.BÖLÜM.....	17
3.1. YÖNTEM.....	17
3.1.1. Araştırmanın Modeli	17
3.1.2. Evren ve Örneklem.....	17

3.1.3.Verilerin Toplanması.....	17
3.1.4.Verilerin Analizi	17
IV.BÖLÜM.....	19
BULGULAR VE YORUM	19
4.1.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kapsamında Yapılan Uygulamalar	19
4.2.Cezaevlerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Yeterliliği	21
4.3.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Daha Etkili Olması İçin Yapılması Gerekenler	23
V.BÖLÜM.....	26
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	26
5.1.Sonuç.....	26
5.2. Tartışma.....	27
5.3.Öneriler	28
KAYNAKÇA	30
EKLER	31

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem

İnsanın varoluşundan itibaren suç kavramı yaşam içerisinde hep var olan bir gerçektir. Bu durum son zamanlarda da varlığını artırarak devam etmektedir. Toplum içerisinde her geçen gün artarak devam eden suç oranı toplumda sosyal ilişkilerin sağlığı açısından olumsuz etkileri olmuştur. Bu konuda suçu sadece ceza ile önlemek suça yönelmiş olan bireyleri suç işlemekten uzaklaştırmamaktadır. Hatta suç işlemeyi normalleştirmektedir. Bundan ötürü suç işleyen bireylerin rehabilitasyonu konusunda kişilerin psikolojik, ruhsal ve fiziki durumları göz önüne alınarak yeni yöntemlerin geliştirilmesi suç oranının düşmesinde büyük bir etkidir.¹

Suçluların rehabilitasyonunda teolojik boyutu dikkate aldığımızda ise manevi destek ve rehberlik bu konuda önde gelen bir hizmet konumunda olacaktır. Cezaevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri mahkûmların cezaevinde ve tahliye sonrasında karşılaştıkları sorunlarla mücadele edebilmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu durum mahkûmların hayata bakış açlarına, sosyal hayata adapte olabilmelerine ve kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacaktır şeklinde ifade etmek doğru bir tespit olacaktır.²

Cezaevleri doğası gereği mahkûm ve tutuklular üzerinde psikolojik, toplumsal olumsuzluklara sebep olabilecek kurumlardır. Belirli bir alanda gün botu kapalı tutulan mahkûm, umutsuz ve çaresiz bir şekilde tahliyesini beklemektedir. Bu kurumların psikolojik ve duygusal etkilerinin yanı sıra mahkûmların sosyal ilişkilerine de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin en az seviyeye indirilebilmesi için mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin sunulması onların cezaevi şartlarına adapte olmasına rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırılmasında son derece önemlidir.³

---

¹ Mustafa Koç, (ed.), “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Cezaevlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1950-2018): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi”, *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2019), 9.

² Hüseyin Maraz, “Cezaevi İçi ve Dışında Mahkûm Refleksinin Kontrol Hedefi Olarak Manevi Danışmanlık Hizmetleri” *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi*, (2018, Kasım), 3-4.

³ Mahmut Zengin, vd. (ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, (İstanbul, DEM Yayınları, 2019), 18.

Bu çalışma kapsamında cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberliğin uygulanması, uygulanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, uygulanan faaliyetlerin daha verimli olması için yapılması gerekenler, uygulama esnasında ortaya çıkan sorunlar, bu sorunlar için alınması gereken önlemleri incelemek amaçlanmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı cezaevlerinde mahkûmlara uygulanan manevi danışmanlık ve rehberli faaliyetleri hakkında görüşlerinin belirlenmesidir. Amaca ulaşmak için şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri yeterli midir?
2. Cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli olması için neler yapılabilir?
3. Cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini yürüten personellerin uzmanlık dereceleri bu kapsamda yeterli midir?

1.3.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma cezaevlerinde bulunan mahkûmların ve yakınlarının, sosyal ve psikolojik yaşam şartlarını daha iyi hale getirmek ve mahkûmların cezaevi şartlarında hayat standartlarını iyileştirmek amacıyla cezaevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli ve doğru bir şekilde uygulanması için hazırlanmıştır.

1.4.Sayıtlar

1. Yapılan çalışma kapsamında problemlerin genel hatlarıyla ortaya konulduğu varsayılmıştır.
2. Ortaya konulan problemlere uygun çözümler sunulduğu varsayılmıştır.
3. Bu çözümlerin uygulanabilirliği konusunda yeterli görüş bildirildiği varsayılmıştır.
4. Bu çalışma kapsamında ankete katılan bireylerin sorulara verdiği cevapların doğru olduğu varsayılmıştır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Bu çalışma cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri konusunda mahkûmlarla sınırlıdır.
2. Bu çalışma konu ile ilgili yapılan çalışmalar kapsamında hazırlanmıştır.
3. Çalışma 24 katılımcı ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Manevi Danışmanlık: Bireylerin inanç dünyalarına göre yaşamları boyunca karşılaştıkları maddi-manevi sorunlara modern tekniklerle ve dini yöntemlerle çözüm bulmaya çalışan bir alandır.⁴

Rehberlik: Bireyler arası ilişkilerde bireylerin yaşamını daha iyi bir hale getirmek ve bireyleri iyiye yönlendirmek için yapılan yardımdır.⁵

---

⁴ Mustafa Koç, vd. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik C.1*, (İstanbul, DEM Yayınları, 2018), 45.

⁵ Mustafa Koç, vd. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik C.1*, (İstanbul, DEM Yayınları, 2018), 17.

II. BÖLÜM

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.İslam Hukukuna Göre Suç ve Ceza

2.1.1.Suç Kavramı

“Suç kavramı, “hukuka aykırı fiil” veya “yasak bir fiilin yapılması” veya “yapılması emredilen bir fiilin terk edilmesi” şeklinde tarif edilir. Diğer bir ifadeyle suç, kanun koyucunun mükellef bir şahıstan teklifi hüküm olarak yapmasını emrettiği fiilleri ihmal, yasakladıklarını ise ihlal etmesidir. Suçun karşılığı cezai müeyyidedir. Suçun, “kanun koyucunun kanuna binaen yasaklayıp ihlali karşılığında ceza tayin ettiği, mükellef bir bireyin hukuka muhâlif eylemleridir” şeklinde tanımlanması modern hukukçuların tariflerine de uygundur.”⁶

Kısaca suç kavramı hüküm koyucunun yani İslam Hukukuna göre Allah Teala'nın yapılmasını emrettiği fiilleri yapmamak, işlenmesinden kaçınılması istediği fiilleri yapmak olarak tanımlanabilir. İşlenen her suçun karşılığında ise bir ceza vardır.

2.1.2.Ceza Kavramı

İslam hukukuna göre ceza ise hüküm koyucunun emir ve yasaklarına uyulmaması sonucunda toplumun menfaati için, suç işleyen kişiye uygulanan yaptırımdır. İslam hukukunda toplum yararı göz önünde bulundurularak suç ve ceza İslam Ceza Hukuku alanında incelenmiştir.

Ceza hukuku *“Kamu yararını muhafaza etmek kastıyla tayin edilen haram fiiller ve bu haram fiillere karşı devletin tatbik ettiği cezalar açısından birey ve devlet arasındaki ilişkileri tanzim eden hukuk dalıdır.”⁷*

İslam dini işlenen her güzel davranış için ödül vaat ettiği gibi işlenen her kötü davranış için de bir ceza öngörmüştür. Bu ceza dünyada İslam dininin hükümlerine göre uygulanabileceği gibi ahirette Allah Teala tarafından da uygulanabilir. İslam dinine göre bir davranışın suç olarak sayılabilmesi için Kur'an ve sünnet ile sabit olan maslahatlara aykırı olması gerekir. Verilen cezaların maksadı ise bu maslahatların sağlanmasıdır. Kısaca naslardan ve İslam hukukçularının yorumlarına göre İslam'da yaptırımların amacı,

⁶ Abdullah Çolak, *İslam Hukuk Tarihi ve İslam Hukukunun Kaynakları* (İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2018) 33-35.

⁷ Çolak, *İslam Hukuk Tarihi ve İslam Hukukunun Kaynakları*, 14.

insanları ıslah etmek, onları kötülükten muhafaza etmek, kanunlara uyulmasını sağlamak ve sosyal düzenin bozulmasını önlemektir.

İslam ceza hukuku hadler, kısas ve tazir olmak üzere üç bölümde ele alınmaktadır. Had suçlarının cezaları Kur'an veya hadis tarafından belirlenir. Kasıtlı olarak bedensel zarar verme kısas ile cezalandırılır, tazir ise cezası Kur'an ya da hadiste belirtilmeyen kısas veya had ile cezalandırılmayan diğer suçlar için uygulanan ceza türüdür.

2.2.Modern Hukuka Göre Suç ve Ceza

2.2.1.Suç Kavramı

İnsanların sosyal hayatta rahat içerisinde yaşayabilmeleri için sosyal hayatı düzenleyen bazı kuralların bulunması gerekmektedir. Bundan dolayı yöneticiler toplumun menfaatini göz önünde bulundurarak sosyal hayatı düzenleyen kurallar belirlemektedir. Bu kurallara uymayan bireyler suç işledikleri için yaptırım olarak cezalandırılırlar. Bu bireylerin cezalandırılmasında ki amaç ise toplum düzeninin sağlanması ve insanların rahat bir şekilde hayatlarını sürdürmeleridir.

“Suç olgusu genel anlamda bireylerin toplulukla beraber hayatlarının devamının temini, sosyal birlikteliğin sürmesi için korunması lüzumlu hukuki değerleri çiğneyen muayyen birey hareketleri şeklinde tasnif edilebilir.”⁸

Modern ceza hukukunda insanların yöneticiler tarafından belirlenen kurallara uymaları gerekmektedir. Kurallara uymayan bireyler suç işlemiş olurlar ve bunun sonucunda ise yaptırım olarak cezalandırılırlar.

2.2.2.Ceza Kavramı

Özü itibariyle diğer insanlarla birlikte yaşamak fertler için bir tercih değil zaruriyettir. Sosyal hayatta bu zaruriyet fertlerin her ne kadar birlikte yaşamaları için olsa da her ferdin tercihleri aynı olmayacağı için anlaşmazlıklar ortaya çıkacaktır. Bu anlaşmazlıklar sonucunda bireylerin, sosyal hayatı düzenlemek için belirlenen kurallara aykırı davranması suç unsurunu ortaya çıkaracaktır ve suçluya caydırıcılığı olması için ayrıca otoritenin belirlediği kurallara aykırı davranıldığından dolayı bir yaptırım uygulanması gerekecektir. Bu yaptırım ise cezadır.

⁸ İsmail Akça, *Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali*, (Ankara, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4.

“Modern hukuka göre ise ceza; yasayı çiğneyen kimseye, yöntemine göre mahkeme veya diğer yetkililer kanalıyla tatbik edilen yaptırım olarak tanımlanmıştır.”⁹

Kısaca ceza suçların tekrardan işlenmesini önlemek ve sosyal düzeni sağlamak amacıyla hukuk düzeni tarafından suçluya uygulanan yaptırımlardır. Günümüzde modern hukuka göre ceza türlerinden biri de suç işleyen bireyin cezaevine konularak işlediği suça göre belirli bir süre tutuklanmasıdır.

Cezaevlerinde tutuklu iken ve tahliye olduktan sonra bireyler için manevi destek ve rehberlik hizmeti son derece önem arz etmektedir. Cezaevlerinde manevi destek ve rehberliğe değinmeden önce dünya da ve ülkemizde cezaevlerinde manevi destek ve rehberlik alanının gelişimini incelememiz gerekecektir.

2.3.Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Birey yaşamı boyunca psikolojik olarak olumlu etkileyebilecek olaylar yaşayabildiği gibi, olumsuz ve bireyi umutsuzluğa sürükleyecek olaylarda yaşamaktadır. Yaşanan hayatın doğal bir parçası olan bu durumu birey, çevresinden aldığı maddi ve manevi destekle daha rahat atlatabilmektedir. Bireyin yaşadığı her türlü sorunda manevi olarak dine ve maneviyata başvurması inancı gereği doğal bir durumdur. Ancak sorunları aşmada dini kaynaklara başvurma ve içinde bulunan maneviyatı işlevsel hale getirme bireyin bir başına yapabileceği bir şey değildir. Bu durumda ise bireyin inancına göre dini kaynakları esas alarak destek olacak ve yol gösterecek bir rehber ihtiyacı vardır. Yürütülecek olan bu süreçte bireye destek olacak kişi ise manevi danışmandır.

“Dini ve manevi danışmanlıktan önce insanın genel anlamda bir danışmanlığa ihtiyacı vardır. Çünkü o yaşayabilmek, hayatını, sağlığını koruyabilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için öncelikle bunları nasıl yapacağını bilme konusunda rehberliğe muhtaçtır. Bu rehberlik ihtiyacı onun sağlıklı gelişmesi ve çevreye uyumu için de önemlidir.”¹⁰

Aslında insanlık tarihi ile aynı geçmişe sahip olan manevi danışmanlık ve rehberlik bireyin sadece ruhsal olarak yaşadığı sorunlara değil genel olarak yaşam içerisinde ortaya çıkan birçok sorunu aşmada bireye destek olur.

⁹Rıfat Uslu, “İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/35 (2015): 1049.

¹⁰ Muhammed Emin GÜL, “Türkiye’de Dini/Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış”, *Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1/2, (2021), 3.

Manevi danışmanlık kavramının sadece İslam dini ile sınırlı tutulması alanın sınırlılığına sebep olacaktır. Her dinin temel amacı dine tabi olan bireylere mutluluk ve huzur verici bir yaşam sunmaktır. Bundan dolayı da her dinin kendi inancına göre ve müntesibi olan bireyin yaşadığı soruna göre uyguladığı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vardır.

Danışma ve rehberlik kavramları her dönemde yaşanan çağa göre ortaya çıkan sorunlarla baş etmede insanların başvurduğu ilk metotlardan biri olmuştur. Bundan dolayı da her çağda bireyin dini inancına göre manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri yapılmıştır.

Teoloji, sosyoloji ve psikolojinin buluşma noktasında bulunan bir alan olarak değerlendirilebilecek olan manevi danışmanlık ve rehberlik, modern dönemde insanların yaşadığı sorunlara ilaç kullanmadan tamamen dini ve manevi çözüm yolları sunmaya çalışır. İlaç kullanmadan insanların yaşadığı sorunları çözmeye çalışmasının zaten ruhsal olarak sorun yaşayan bireyin, birde kullanacağı ilaçlardan dolayı fiziksel sorunlar yaşamasının önüne geçer. Ruhsal olarak bireyi iyileştirmeye çalışırken fiziksel olarak vücuda zarar vermez.

“Manevi danışmanlık ve rehberlik, danışanın hayat şartlarını fark etmesi, kendini keşfetmesi ve inanç dünyasının hayatına etkilerini bilmesine destek olma sürecidir. Özellikle hayatın akışı içerisinde zor zamanlar yaşayan ve anlam kaybına uğrayan kişilerin, kaybettikleri anlamı kazanma çabalarının dini ve manevi kaynaklarla desteklenmesi, dini/manevi danışmanlık ve rehberliğin temelidir.”¹¹

Dolayısıyla yaşadığı sorunlardan dolayı hayatın anlamını sorgulayan bireyler, gençler ve yaşlılar gibi hayatın kritik evresinde bulunanlar için manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları büyük bir önem arz etmektedir. Sosyal ve bireysel hayatında aşamayacağı sorunlarla karşılaşan birey inandığı dini değerlerle yaşadığı sorunların oluşturacağı ruhsal sıkıntıları aşacaktır. Aslında manevi danışmanlık bireyin kendisini fark etmesini ve bu farkındalıkla sorunları aşmasını sağlamaktadır.

Birey öncelikle inandığı dinin ve manevi değerlerinin, günlük hayatta bu inanç ve değerlerin etkilerinin farkına varır, karşılaştığı sorunlarla yüzleşerek başa çıkma sürecini manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sayesinde atlatır. Bu manevi danışmanlık ve

¹¹ Arslan Karagül, *Manevi Bakım ve Hollanda Örneği, I. Ulusal Din Psikolojisi ve Manevi Bakım Çalıştayı Tebliğ Kitabı* (Ankara: Harika Liman Halkla İlişkiler Reklam Bilişim, 2012), 53.

rehberlik sürecinde manevi danışmanın süreci inanç ve manevi değerlere uygun bir şekilde yönetmesi oldukça önemlidir.

Diğer dinlerde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini inceleyecek olursak öncelikli olarak hristiyan kiliselerinde ki din görevlileri ile başladığını görürüz.

“Hristiyan kiliselerindeki din görevlilerine ‘pastor’ adı verilmektedir. Bu kişiler yerli halka, hayatın farklı alanlarına ve dine dair konularda bir tür dini danışmanlık hizmeti vermektedirler. Hristiyanlıkta bir şekilde kullanılan Hristiyan din görevlilerinin yürüttüğü bu danışmanlık sistemine ‘Pastoral Danışmanlık’ ismi verilmiştir. Pastoral Danışmanlığın gün yüzüne çıkışı 2. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. O tarihlerden itibaren Hristiyan ruhban sınıfı, günahlarıyla rahatsızlanarak hasta hale gelmiş ruhları tedavi etmeyi kendisine görev edinmiştir. Ruhban sınıfı içindeki din adamları danışanları anlayabilmek adına duygu ve düşünceleri incelemiş ve bireyin zihinsel durumuna dair bilgi edinme yöntemi olarak tercih edilen ilk psikolojik tekniklerden, içebakış (introspective) metodunu kullanmışlardır.”¹²

Belki de hristiyanlıkta uygulanan günah çıkarma bu dönemde ruhsal olarak insanları rahatlatmak için uygulanmaya başlanmış ve sonrasında dinin bir parçası haline gelmiş olabilir.

“Geleneksel metotlarla yapılan manevi danışmanlığın kökenlerini oldukça eskiye dayanır. Profesyonel anlamda ise başlangıcı çok eski değildir ve kökleri batıya dayanır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kendini gösteren manevi boşluk ve krizler psikolojik desteğe yönelimi artırmıştır. Manevi danışmanlık 19.yy’da psikolojinin dini boyutunun da kabulüyle gündeme gelmeye başlamıştır. Bu noktada Amerikan Psikoloji Derneği’ndeki (APA) ‘psikolojide din ve maneviyat’ temalı tartışmalar, alanın oluşumuna büyük katkı sağlamıştır. Neticede manevi danışmanlık adı altında dernekler faaliyete başlamış ve manevi danışmanlar aktif olarak hizmet sunmaya başlamıştır. İlgili çalışmalar, günümüzde ABD’de hastane, hapisane ve huzurevi gibi kurumlarda verilmektedir. Avrupa’da da manevi danışmanlık çalışmalarının benzer bir şekilde geliştiği ve uygulandığı söylenebilir. Dinimizde ise manevi danışmanlığın en güzel örneğini Hz. Peygamber ortaya koymuştur. Akabinde âlimler, kadılar ve toplumun manevi önderleri tarafından insanların ihtiyaçları çerçevesinde manevi danışmanlık çalışmaları yürütülmüştür.”¹³

“Bu alanda sistematik ve bilimsel çalışmalar 20. yüzyılın ikincisi yarısına dayanmaktadır. Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ilk olarak 1994’te

¹² Muhammed Emin GÜL, *Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Nitel Bir Araştırma (Ağrı Örneği)*, (Uşak, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 19.

¹³ GÜL, *Türkiye’de Dini/Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış*, 6.

hastanelerde uygulanmaya başlamış, fakat kısa bir süre sonra Tabipler Odası'nın meseleyi mahkemeye taşımasıyla uygulama durdurulmuştur. 2003'de ise Müftülüklerde Aile İrşat ve Rehberlik Büroları'nın faaliyetleri başlamıştır. Daha sonra ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı kurumlarında Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ile yürütülen çalışmalar başlamıştır.”¹⁴

Bir birey olarak toplum içerisinde yaşamını sürdürmek zorunda kalan insanın toplumsal şartlara, ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik gelişmelere de ayak uydurması gerekmektedir. Bu süreçte ise yaşayacağı sorunlarla başa çıkmak için kendisine yol gösterecek ve ruhsal olarak rahatlatacak bir desteğe ihtiyacı vardır. Bu destek ise manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetidir. Toplumun var olduğu her çağda var olan manevi destek ve rehberlik hizmetine toplumsal olaylarda (savaş, göç vs.) ise daha çok ihtiyaç duyulmuştur. İnsanların bu tarz olaylarda psikolojik olarak daha az etkilenmesi ve yaşanan durumdan dolayı içerisinde bulunan sorunları aşmaya yardımcı olması hususunda manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri oldukça önemlidir.

İslam Dini'nde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin Hz. Peygamber döneminde başladığını belirtebiliriz. Hz. Peygamber döneminde yaşanan toplumsal ya da bireysel sorunlara çözüm olarak Hz. Peygamber'e başvurulmuştur. Hz. Peygamber ise bu sorunlara İslam Dini'ne uygun olacak bir şekilde çözüm sunmuştur. Hz. Peygamber'den sonra ise bu görevi alimler, din görevlileri ve toplumun manevi önderleri sürdürmüştür.

Günümüzde ise manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini bu alanda özel ihtisas yapmış kişiler ve Diyanet İşleri Başkanlığı personelleri yürütmektedir. Ancak DİB'e bağlı olarak bu hizmeti camii imamları da vermektedir.

“Yapılan araştırmalara göre cami din görevlileri manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunma konusunda istekli, ancak bu konuda kendilerini yetersiz hissetmektedirler.”¹⁵

Bu alanda hizmet veren cami din görevlileri kendilerini yetersiz hissettikleri için danışanlara da sağlıklı bir şekilde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunamayacaklardır. Bu konuda DİB cami din görevlilerine manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti için özel bir eğitim vererek bu alanda yetkin hale gelmelerini sağlamalıdır.

¹⁴ Merve Reyhan Baygeldi, “Türkiye’de Modern Sorunlara Dini Bir Çözüm Olarak Manevi Danışmanlık Uygulaması Mevcut Durum ve Öneriler”, *SETA Analiz*, 234 (2018), 1-31.

¹⁵ İlhan Topuz, “Cami Din Görevlilerinin Yeterliliklerinin Manevi Danışmanlık Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/35, (2015), 23.

Günümüz şartları düşünüldüğünde toplumda manevi danışmanlık ve rehberliğe ihtiyaç duyan bir danışanın cami din görevlisinden alacağı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin yeterli olmaması durumunda danışanı sorunlarından kurtarmaya yardımcı olmaktan ziyade başka sorunlara da sürükleyebilir. Bunun önüne geçmek için de tıpkı psikologlarda olduğu gibi manevi danışmanlık ve rehberlik alanında da eğitim verilmesi ve eğitimi tamamlayan danışmana belge verilmesi bu hizmeti ise aldığı eğitimle alanda daha yetkin hale gelen cami din görevlilerinin vermesi daha doğru ve verimli bir manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmasını sağlayacaktır.

Toplum içerisinde sorun yaşayan bireylerin manevi danışmanlık ve rehberliğe ihtiyaç duyduğu gibi cezaevlerinde mahkûm olan bireylerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ihtiyaçları vardır. Cezaevi şartlarında kendini yalnız ve çaresiz hissedenden mahkûmu bu durumdan kurtaracak olan ise doğru bir şekilde yapılacak manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetidir.

2.4. Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulama Alanları

“Manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin içerisine giren konular hayatın pek çok alanına yayılmış bir vaziyettedir. Bu alanlar, sunulacak hizmetlerin niteliklerini farklılaştıracak şekilde belirgin bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Bireylerin yaşamları birbirlerinden oldukça farklı şekillenebildiği için kişiye has problemlerin ortaya çıkması ve bunların her birine uygun çözüm üretme çalışmaları tabiidir.”¹⁶

Bireylerin yaşamında farklı farklı sorunların ortaya çıkması manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin de farklı alanlarda uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ihtiyacı olan bireylere hangi alanla ilgili sorun yaşıyorsa o alan temelinde destek olunmalıdır.

2.4.1. Din Hizmetleri Alanı

Cebeci’ye göre manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin insanın bilme, ikna olma, yardım, moral ve uzlaşma ihtiyacı olmak üzere beş temel sebebe dayandığını belirtmektedir. Danışma ve rehberlik hizmeti bu beş ihtiyaçtan birine cevap vermelidir.

“İnsan gelişimi, toplumsal ve kültürel bir çevre içerisinde gerçekleşir. Aile, okul, dini eğitim ve iletişim, dini sembollerle karşılaşma en az bireyin doğasındaki dini yetenek kadar önemli ve belirleyicidir. Dini gelişim büyük ölçüde sosyal öğrenme ve toplumsallaşma

¹⁶ GÜL, *Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Nitel Bir Araştırma (Ağrı Örneği)*, 31.

ile biçim ve yapı kazanır. Dini gelişimde aile etkisinin, diğer tüm çevresel etkenlere göre daha baskın ve önemli olduğu genel kabul edilen bir görüştür.”¹⁷

Türkiye’de din konusunda bireylere doğru ve güvenilir bilgilerle din eğitimi verme görevi ibadethanelerde bu görevi yürütme faaliyeti resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığına aittir. DİB bu görevi camii içi ve camii dışı olmak üzere iki koldan yürütür. Camii içinde vaaz, hutbe, camii dersleri vb, camii dışında ise toplantı, cezaevleri ve hastaneler de din hizmeti vb. örnek olarak verilebilir.

2.4.2.Aile ve Sosyal Hizmetler Alanı

Manevi danışmanlık ve rehberlik toplum içerisinde birçok kesimi kuşatıcı faaliyetler sahiptir. Bu kesimlerden birisi de aile ve sosyal hizmetler alanıdır. Olağanüstü sosyal olaylarla (deprem, sel, savaş, ekonomik kriz vb.) karşılaşan birey travmatik problemlerle başa çıkmada maddi ve manevi desteklere ihtiyaç duyacaktır.

Günlük hayatta insanlar arasında ki ilişkilerde bazı sorunlar yaşanabilir. Kendini yalnız hissetme, çekememezlik, güvensizlik vb. sorunlar ortaya çıkabilir. Ayrıca korunma ihtiyacı olan bireylerde birçok psikolojik ve sosyal problem ortaya çıkabilir. Bu problemlerin çözümü için yapılan uygulamalar dışında manevi danışmanlık ve rehberlikte sorunların giderilmesine ve bireyin psikolojik olarak iyi hissetmesine yardımcı olacaktır.

“Aile ve sosyal hizmetler dalında manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyulan konular; aile planlaması ve evlat edinme, ailede geçimsizlik halleri, evliliğe hazırlık, cinsel sorunlar, aile içi şiddet, kumar alışkanlığı, yalnız kalan eşler, intihar olayları, maddi kayıplar, işsizlik sorunları, olağanüstü haller, tecavüz ve istismar, alkol ve madde bağımlılığı, büyük maddi kayıplar, sokak çocukları, ailede bakıma muhtaç bireyler ve hastalar, ensest ilişkiler, yoksulluk ve engelli bireylere yönelik dini danışma ve rehberlik olarak sınıflandırılabilir. Aile ve sosyal hizmetler çok geniş bir alan olması nedeniyle bu başlıklara birçok konu eklemek elbette mümkündür. Manevi danışmanlık ve rehberlikteki konuların farklı dallara ayrılması bu konularda farklı tekniklerin oluşmasını zorunlu kılmıştır. Bu teknikler kabul ve anlayış, destek ve teşvik, teşhis ve anlama, telkin ve öğretme ve diğer danışma teknikleri olarak sıralanabilir.”¹⁸

¹⁷ GÜL, *Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Nitel Bir Araştırma (Ağrı Örneği)*, 32.

¹⁸ GÜL, *Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Nitel Bir Araştırma (Ağrı Örneği)*,25.

2.4.3.Sağlık Hizmetleri Alanı

Hastanelerde yapılan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin hem hastaların psikolojisi üzerinde hem de iyileşme sürecinde ve toplumun ruh sağlığına katkısı olduğunu son zamanlarda yapılan çalışmalar da desteklemektedir.

Din ve sağlık insanların yaşamı boyunca önem verdikleri iki olgudur. Hastanelerde ise hastaların yorucu ve sarsıcı tedavi sürecinin olumsuz etkilerini atlatabilmeleri için manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri önemli bir rol almaktadır. Hastanede fiziki sağlık için tedavi olan bireyler yorucu geçen tedavi süreçlerinde sonra psikolojik olarak da yıpranmaktadır ve bu durumu en aza indirmekte ise manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri devreye girmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik karşılıklı konuşma, anlama, açıklama ve yorumlama esasına dayanmaktadır. Sağlık hizmetleri alanında ise sadece hastalara değil tedavi sürecinde hastalar kadar etkilenen hasta yakınlarına ve hastane personeline de manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri kapsamında görüşmeler yapılmalıdır. Bu görüşmeler gizlilik esasına uygun ve danışanın moralini yüksek tutarak gerçekleştirilmeli ve manevi desteğe ilişkin taleplerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı da manevi danışmanın alanda uzman eğitim almış olması son derece önemlidir.

2.4.4.Adalet Hizmetleri Alanı

Dinin hayatın vazgeçilmez bir unsuru olduğu her toplum tarafından kabul edilmiştir. Din toplum ve birey için ahlaki görünen ve faydalı olan davranışların oluşmasına imkan verir. Din bireylere hayatın tüm alanlarında sergileyebilecekleri olumlu davranışlar kazandırır. Din bireyleri toplum içerisinde ortak paydada buluşturan bir olgudur. Ancak suç bu ortak paydayı boza bir fiildir. Kişinin inancı ve değer yargıları davranışlarını belirleyen en büyük etkendir.

Suç toplumun örf ve adetlerine, dine ve otoritenin belirlediği kurallara aykırı davranıştır. Bu fiilleri işleyen kişiye ise suçlu denir. Toplum tarafında benimsenmiş kurallara karşı gelerek suç işleyen bireyler toplum tarafında dışlanır, hakir görülür ve işlediği suçun karşılığı olarak ise cezalandırılır. Toplum tarafından suç olarak görülen birçok davranış dinde de günah olarak kabul edilmektedir. Bunun için de toplumda iman eden bir kişinin suç işlememesi beklenir. Ancak ahlaki ve dini değerlerin yerini seküler

değerlerin alması ve hızla değişen dünya düzeni bireylerin bağlı oldukları kültürlerinde uzaklaşmalarına sebep olmuştur ve bu durumda toplumda suç işleme oranını artırmıştır.

Suç işleme oranının düşürülmesi için ise sekülerleşmenin etkisiyle dini ve kültürel değerlerden uzaklaşan bireylerin tekrardan bu değerler kapsamında yaşamına devam etmesi sağlanmalıdır. Bu uygulamaya ise günümüzde işledikleri suçun karşılığı olarak cezaevlerinde bulunan mahkûmlardan başlanmalıdır. Mahkûmların cezaevi şartlarında ruhsal sorunlar yaşamamaları, cezaevi şartlarına adapte olmaları ve cezaevi sonrasında dini ve kültürel değerlere bağlı kalarak suç işleme oranının düşürülmesi için manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin bireye has bir şekilde uzmanlıkla uygulanması gerekmektedir.

2.5.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Cezaevi şartlarında mahkûmlara destek olmak, suçluluk duygusunu atlatmalarına yardımcı olmak, hayata bağlı kalmalarını sağlamak ve sosyal hayata adapte olmuş bir şekilde topluma dönmelerini sağlamak amacıyla mahkûmlara sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri cezaevinde eğitim ve rehberlik faaliyetlerinin en önemlilerindedir.

Cezaevinde belirli bir süre tutuklu olan birey sosyal hayattan uzak kalacak ve cezaevinde psikolojik ve toplumsal birçok olumsuz etkenlere maruz kalacaktır. Kapalı bir alanda uzun süre kalan mahkûm çaresizlik ve umutsuzluk duygularına kapılarak cezaevinden tahliye edileceği günü bekleyecektir. Ayrıca bu kurumların güvensizlik, ümitsizlik, utanma, yalnızlık, toplum tarafından dışlanmışlık, kendini değersiz hissetme ve sevgisizlik gibi olumsuz duygusal etkileri de bulunmaktadır. Bu duyguların dışında bu kurumlarda sosyal hayattan uzak kalmak, ailevi ilişkilerin bozulması gibi toplumsal etkilerde bulunmaktadır.

Bu etkilerin azaltılması için ise cezaevlerinde tutuklu bulunan mahkûmlara yönelik eğitim-öğretim ve rehberlik faaliyetlerinin yapılması, onların cezaevi şartlarına uyum sağlaması ve topluma yeniden ayak uydurması için son derece önemlidir.

Cezaevi koşullarında tutuklulara moral sağlamak, suçluluk psikolojisinden kurtulmalarına yardımcı olmak, hayata bağlı kalmalarını sağlamak, otorite tarafından belirlenen kurallara uygun yaşayabileceklerini öğretmek ve topluma uygun bir şekilde ger, dönmelerini sağlamak için sunulan eğitim ve rehberlik hizmetlerinden en önemlilerinden biri de manevi destek ve rehberlik hizmetidir. Mahkûmlar için önemli bir teselli kaynağı olan din insana huzur veren, yalnızlıktan kurtaran, ruh sağlığını korumaya yardımcı olan,

yaşama gücü veren ve suç işlediğinde pişmanlık hissi duymasını sağlayan önemli bir etkidir. Bundan dolayı manevi destek sağlayan ve ümit aşıl原因an din, mahkûmların pişmanlık hissi duymalarını, yaşadıkları olumsuz psikolojik duyguların azaltılmasını ve cezaevinden çıktıktan sonra kısa bir süre içerisinde sosyal hayata uyum sağlamalarına yardımcı olan önemli bir faktördür.

“Mahkûmların ıslahında din ve maneviyat odaklı programların uygulanması Amerika’da 19. yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahipken, ülkemizde Cumhuriyet döneminde bu faaliyetlerin 1950’li yıllardan itibaren yürütülmeye başlandığı görülmektedir. 1959 yılında dönemin Adalet Bakanı tarafından, Diyanet İşleri Başkanlığına yazılan hükümlülerin manevi ıslahını temin edecek konferanslara ihtiyaç duyulduğu ifade eden yazı bu konuda ilk girişim olarak ifade edilmektedir.”¹⁹

Görüleceği üzere cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri ülkemizde öncelikli olarak konferanslar şeklinde uygulanmaya başlamış ve sonrasında ise cezaevlerinde vaazlar şeklinde devam etmiştir.

“Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yasal olarak sunulan cezaevlerindeki din hizmetleri ve eğitimi özellikle 2000’li yıllara kadar yeterince sistemli bir şekilde yürütülememiştir. Bu tarihe kadar bu kurumlardaki din hizmetleri ve eğitimi cezaevi yönetimi ve müftülüklerin işbirliği sonucu mahkûmların psikolojisiyle ve din hizmetlerinin cezaevi şartlarında nasıl verilebileceğine ilişkin herhangi bir eğitimden geçirilmemiş gönüllü vaizler ve diğer din görevlileri tarafından sunulmuştur Ancak Adalet Bakanlığı ve DİB arasında 30 Mart 2001 tarihinde imzalanan protokol ile cezaevlerinde daha etkin bir din hizmetlerinin sunulmasına imkân hazırlanmış, bu kurumlarda sunulan din ve ahlak bilgisi dersi programı yenilenmiş ve görev alacak personelin hizmet içi eğitime tabi tutulmaları sağlanmıştır.”²⁰

¹⁹ Mahmut Zengin vd.(ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, (İstanbul: DEM Yayınları, 2019), 18-19.

²⁰ Zengin, *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 19-20-21.

Bu dönemden sonra cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri daha resmi bir boyuta taşınmış ve uygulamanın daha sağlıklı bir şekilde yapılması için çalışmalar yapılmıştır.

*“2001 yılında imzalanan protokol 2011 yılında yenilenmiş ve bu protokolle hemen her ceza infaz kurumunda Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin tam gün görev yapması kararlaştırılmıştır. Bu protokolün amacı “Ceza infaz kurumları ve eğitim evlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulara din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetler sunmak suretiyle dini ve ahlaki duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmaları sürecine katkı sağlamaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.*²¹

Bu protokollere göre cezaevi vaizlerinin bazen bir manevi danışman bazen bir imam bazen Kuran kursu öğreticisi gibi birçok vasfı bulunmaktadır. Ancak bu kadar geniş bir görev alanı bulunan cezaevi vaizlerinin tüm bu görevleri hakkıyla yapabilecek yeterlilikte oldukları meslek öncesinde ve mesleğe başladıktan sonra aldıkları hizmet içi eğitimlerden kendilerine kazandırdıklarına bağlıdır. Bu durumda cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin alanda özel eğitim almış uzman kişiler tarafından verilmesi gerekir.

Her ne kadar cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri resmi bir boyut kazanmış olsa da cezaevlerinde bu hizmeti sunan cezaevi vaizlerinin alana dair bilgilerinin yetersizliğinden dolayı yanlış uygulamalar da olabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek için ise cezaevi vaizlerine gerekirse hizmet içi eğitim faaliyetleri kapsamında manevi danışmanlık ve rehberlik alanında eğitimler verilerek cezaevi vaizlerinin uzman pozisyonuna ulaşması ve daha doğru bir şekilde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin uygulanması sağlanmalıdır.

2.6. Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlikle İlgili Yapılan Araştırmalar

Aşlamacı ve Yılmaz'ın (2019) cezaevlerinde yapılan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri ile ilgili cezaevi vaizleri üzerinde yaptıkları çalışmada Cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin mahkumların cezaevi şartlarına ve tahliye sonrasında sosyal hayata adaptasyonu için önemli bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri

²¹ Zengin, *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 19-20-21.

kapsamında yapılan uygulamalara, yürütülen faaliyetlerin hedef kitlesine, faaliyetler sunulurken karşılaşılan sorunlara ve bu sorunlar için alınacak önlemlere değinilmiştir. Cezaevi vaizlerine göre yapılan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha etkili olması için yapılması gerekenler araştırılmış ve bunun için mevzuatın yenilenmesi gerektiği görüşü öne çıkmıştır.

Maraz (2018) yaptığı çalışmada cezaevlerinin sadece suç işleyen bireyin tecrit edilmesi için değil aynı zamanda cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini toplumsal düzeni sağlamak, toplumdaki suç oranını düşürmek ve mahkûmun cezaevi şartlarına adapte olmasını sağlamak için sunulması gerektiğini belirtmiştir. Tahliye sonrasında mahkûmun tekrardan suç işlememesi için yapılacak faaliyetlerden en önemlilerinde birinin ise manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri olduğu üzerinde durmuştur.

Kızmaz (2010) ülkemizde cezaevlerinde dindarlık ve suç ilişkisinin incelendiği çalışmaların yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu konuda mahkûmlar üzerinde yaptığı çalışmada genel olarak mahkûmların dindarlık düzeyinin düşük olduğunu ayrıca birçok defa suç işleyerek cezaevine giren mahkûmların dindarlık oranının bir defa cezaevine giren mahkûmlardan daha negatif olduğunu belirtmiştir.

Koç (2019) yaptığı çalışmada cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleriyle ilgili otoriter kurum olan DİB ve Adalet Bakanlığı arasında yapılan protokollere değinmiştir. Makalede cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri uygulanırken karşılaşılan sorunlara, bu faaliyetleri sunan danışmanların alana dair yeterliliklerinin artırılmasını ve bunun için sertifikalı programlar hazırlanması gerektiğinin önemine değinmiştir.

III.BÖLÜM

3.1. YÖNTEM

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu aşamada tüm ilke, etik kurallara uyulmuştur. Bu model, geçmişte veya günümüzde meydana gelen bir durumun olduğu gibi aktarmayı görev edinen bir araştırma yöntemidir. Bir araştırmanın konusunda geçen kişi ya da nesnelere içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde objektif olarak ifade etmeye çalışır. Asıl anlatılmak istenen şey olayın içinde saklıdır. Önemli olan onu sade bir şekilde aktarıp gerçeği görebilmektir.²² Tarama modeli uygulanmış ve veriler olduğu gibi ortaya konulmuştur.

3.1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Erzurum ilinde bulunan mahkûm ve mahkûm yakınları oluşturmaktadır. Örneklemi ise çalışmaya gönüllü olarak katılmış 3 tahliye olmuş mahkûm ve 21 mahkûm yakını oluşturmuştur.

3.1.3. Verilerin Toplanması

Örneklem grubundaki mahkûm ve mahkûm yakınlarına araştırmacı tarafından fiziki anket uygulanması yoluyla elde edilmiştir. Uygulanan anketlerin cevaplandırma sürelerinin yaklaşık 10 dakika sürdüğü belirlenmiştir.

3.1.4. Verilerin Analizi

Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için öneriler sunulması amacıyla yorumlamaya açık ve katılımcıların fikirlerini rahatça ifade edebilmeleri hedeflenerek 11 adet soru içeren Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerini Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Veriler elde edilirken mahkûm yakınları, eski mahkûmlar olarak belirlenmiş ve kartopu veri toplama stiliyle elde edilen katılımcılardan hareketle tanıdıklarına ve çevrelerine ulaşarak veri seti genişletilmeye çalışılmıştır.

---

²² İsmail Seçer, "Psikolojide Araştırma Yöntemleri", *Researchgate*, (2018), s.9.

Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik kapsamında yürütülen faaliyetlerin mahkumlar üzerinde ki etkileri korelasyonel ilişki çerçevesinde incelenmiştir. Verilerin elde edilmesinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmeye çalışılırken korelasyonel veri analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Elde edilen veriler alınan cevapların yorumlanma türlerine göre sınıflandırılmış ve tablo haline getirilerek sunulmuştur.

IV.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yapılan araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın amaç ve alt problemleri doğrultusunda değerlendirilerek sunulmuştur.

4.1.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kapsamında Yapılan Uygulamalar

Tablo 1, Tahliye olmuş mahkûm ve mahkûm yakınlarıyla yapılan anket çalışmasında Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kapsamında Yapılan Uygulamalar hakkında yöneltlen sorulara göre düzenlenmiştir. EK.1

Tablo 1: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kapsamında Yapılan Faaliyetler

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Koğuş Ziyaretleri	15	TM1, TM2, MY1, MY2, MY4, MY5, MY7, MY8, MY9, MY10, MY11, MY13, MY16, MY19, MY20
Yüz Yüze Görüşme	10	TM2, TM3, MY1, MY2, MY3, MY5, MY6, MY7, MY9, MY12,
Kur'an-ı Kerim Okuma	10	MY2, MY3, MY4, MY5, MY7, MY8, MY10, MY15, MY19, MY21
Dini günlerde organizasyon ve bilgilendirme	6	MY3, MY4, MY6, MY8, MY10, MY14
Konferans	5	MY1, MY4, MY6, MY7, MY8, MY16
Mahkûmlara dini argüman sağlama	3	TM3, MY5, MY8, MY18
Cemaatle namaz kılma	4	MY5, MY6, MY12, MY21
Misafir Konuşmacı	2	MY6, MY13

Bu tabloya göre cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri kapsamında yürütülen birçok faaliyet vardır. Bu kapsamda tahliye olmuş mahkûmların ve mahkûm yakınlarının en fazla yapıldığını belirttikleri faaliyet koğuş ziyaretleridir. Ancak bu konuda önemli olan bir diğer husus ise yapılan uygulamalardan çok uygulamaların mahkûmlar üzerindeki etkisidir. Çünkü çok uygulama yapılması mahkûmlara uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin niteliğini etkilemeyecektir. Bundan dolayı da yapılan uygulamaların niteliğine önem verilmeli ve bu uygulamalar alanda uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Bu durumda cezaevlerinde zor şartlar altında hayatını devam ettiren mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha kapsamlı, mahkûmların zor günlerinde yanlarında olacak şekilde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri yürütülmelidir.

Cezaevi şartlarında zor günler geçiren mahkûmların hastalık, ölüm, ekonomik sorunlar vb. durumlardan dolayı cezaevi şartlarının daha da zor bir hal almasının önüne geçmek gerekir. Ayrıca böyle günlerde mahkûma ve mahkûm yakınına destek olacak faaliyetler uygulanmalı, cezaevinde sevdiklerinden ve akrabalarından ayrı kalmış olan mahkûmun kendini daha da yalnız hissetmemesi için faaliyetler uygulanmalıdır. Örnek olarak bir yakını vefat eden mahkûma destek olmak için cezaevi imkanları çerçevesinde taziye ritüelleri uygulanabilir, ya da diğer mahkûmlarla birlikte Kur'an-ı Kerim okunarak hem mahkûma destek olunabilir hem de mahkûmlar arasında ki sosyal ilişkiler geliştirilebilir.

Çalışmaya katılan tahliye olmuş mahkûmlar cezaevlerinde yapılan manevi danışmanlık ve rehberlik kapsamında ki faaliyetlerden sadece Koğuş ziyaretleri, yüz yüze görüşme ve mahkûmlara dini argüman sağlama maddelerine katılmışlardır. Burada dikkat çeken bir diğer husus ise dini argüman sağlama maddesine tahliye olmuş mahkûmlardan sadece bir tanesinin katılmış olmasıdır. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa mahkûmların katıldıkları faaliyetler ilgi alanlarına göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu çalışmadan hareketle yapılan faaliyetlerin yeterliliği hakkında kesin bir çıkarım yapılamamaktadır.

Cezaevi şartlarında mahkûmlara dini argüman sağlama konusu ise tabloda dikkat çeken bir diğer husustur. Bu konuda DİB ve Adalet Bakanlığı cezaevi vaizlerinin de görüşlerine başvurarak ortak bir çalışma yapılmalıdır. Bu çalışma da cezaevi vaizlerinin mahkûmların ihtiyacı olan argümanları belirlemeleri ve bu konuda DİB ve Adalet

Bakanlığı'nın da onayı ile beraber bu argümanların cezaevlerinde temini daha kolay bir hale getirilmelidir.

Cezaevinin bulunduğu ilde ki müftülük belirli bir program çerçevesinde cezaevlerine farklı alanlarda uzman olan misafir konuşmacı göndermelidir. Tabloya göre bu uygulamada yeteri kadar yapılmamaktadır. Cezaevine giden misafir konuşmacı hem mahkûmlara kendi alanında bilgiler vererek mahkûmların eğitimine destek olacaktır hem de yapılan bu uygulama cezaevlerinde belirli standartlara hapsedilmiş olan mahkûmlar için farklılık oluşturacaktır. Bu durumda mahkûmları manevi olarak destekleyecektir.

Yapılan araştırmaya göre diğer uygulamalar yeterli olarak uygulanmaktadır. Ancak bütün bunların dışında cezaevlerinde gayr-ı müslim mahkûmlarda bulunabilir. Bu mahkûmlara ise kendi dinlerine göre manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri uygulanmalıdır. Bu uygulama yapılmadığında gayr-ı müslim mahkûm kendini dışlanmış hissedebilir ve toplumdaki dışlanabilir. Bu durumun önüne geçmek için her mahkûma kendi inancına ve geleneklerine göre manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri sunulmalıdır.

4.2.Cezaevlerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Yeterliliği

Tablo 2, Tahliye olmuş mahkûm ve mahkûm yakınlarıyla yapılan anket çalışmasında Cezaevlerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Yeterliliği ile ilgili yöneltilen sorulara göre düzenlenmiştir.

Tablo 2: Cezaevlerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Yeterliliği

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Evet yeterlidir	9	MY1, MY4, MY5, MY6, MY9, MY12, MY17, MY20, MY21
Kısmen yeterlidir	8	MY2, MY7, MY8, MY10, MY11, MY14, MY16, MY19
Cezaevindeki çalışmalar etkili oluyor. Ancak tahliye sonrası yeterli olmuyor	6	TM1, TM2, TM3, MY13, MY15, MY18
Vaizin uzmanlığına ve samimiyetine bağlı olarak değişebiliyor	3	TM1, TM2, TM3
Yeterli değildir	4	TM1, TM2, TM3, MY3

Tabloda da görüldüğü gibi mahkûm yakınlarının büyük çoğunluğuna göre cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri etkili iken, sekiz katılımcıya göre ise kısmen etkilidir. Dikkat çeken bir diğer konu ise dört katılımcı cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu dört katılımcıdan üç tanesi tahliye olmuş mahkûmdur. Tahliye olmuş mahkûmların cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerine kendilerinin katılmış olması sunulan hizmetlerin yeterliliğinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Buna çözüm olarak cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri uzman personel tarafından uygulanmalı ve yapılan faaliyetlerin yeterliliğine önem verilmelidir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise tahliye sonrasında manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin yeterli olmamasıdır. Bu durumda hem toplumdaki suç oranını azaltmak hem de mahkûmun uzun süre içerisinde olamadığı sosyal hayata alışmasına destek olmak için tahliye sonrasında da manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri devam etmelidir. Bu konuda ilgili kurumların ya da sivil toplum örgütlerinin gerekli çalışmaları yapması ve tahliye sonrasındaki manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini takip etmesi gerekir.

Ayrıca çalışmaya katılan tahliye olmuş mahkûm ve mahkûm yakınlarından altı katılımcıya göre manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin etkililiği cezaevi vaizinin uzmanlığına ve samimiyetine göre değişebilmektedir. Bu durumun önüne geçmek için ise cezaevi vaizlerinin alana dair uzmanlık düzeyinde eğitim almaları, cezaevi vaizlerinin sosyal bağları güçlü ve insanlarla kısa sürede samimiyet kurabilen kişilerden seçilmesi gerekir.

Tabloya göre cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin yeterli olmadığını belirten tahliye olmuş mahkûm ve mahkûm yakını cezaevi vaizinin uzman olmamasından ya da yeteri kadar samimi olamamasından kaynaklanabilir. Bu durumların önüne geçmek için ise DİB ve Adalet Bakanlığı cezaevi vaizlerine gerekli eğitimleri vermeli ve cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli olması için denetlemeler yapmalıdır.

4.3.Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Daha Etkili Olması İçin Yapılması Gerekenler

Tablo 3, Tahliye olmuş mahkûm ve mahkûm yakınlarıyla yapılan anket çalışmasında Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin daha Etkili Olması İçin Yapılması Gerekenlere İlişkin Görüşleri ile ilgili yöneltilen sorulara göre düzenlemiştir.

Tablo 3: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerinin Daha Etkili Olması İçin Yapılması Gerekenler

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Faaliyetlerin daha verimli olması için cezaevi şartları iyileştirilmeli	18	TM2, TM3, MY1, MY2, MY5, MY6, MY7, MY8, MY10, MY11, MY12, MY13, MY14, MY15, MY18, MY19, MY20, MY21
Faaliyetler düzenli uygulanmalıdır	11	MY2, MY3, MY8, MY9, MY10, MY12, MY15, MY17, MY18, MY20, MY21,
Cezaevi vaizi sürekli cezaevinde bulunmalı	8	MY1, MY3, MY5, MY6, MY10, MY14, MY17, MY21
Uzman personel sayısı artırılmalı	7	MY1, MY4, MY6, MY8, MY11, MY13, MY19,
Farklı branşlardan bilim adamlarının cezaevlerinde ders vermesi sağlanmalı	7	TM2, MY1, MY4, MY7, MY13, MY16, MY19
Mahkûmların aileleriyle iletişim halinde olunmalı	5	TM1, TM3, MY9, MY13, MY20

Tabloda da görüldüğü gibi cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha etkili bir biçimde sunulması için çeşitli öneriler vardır. Bu önerilerin başında ise faaliyetlerin daha verimli olması için cezaevi şartlarının iyileştirilmesi bulunmaktadır. Ayrıca bu hizmetler kapsamında yürütülen faaliyetlerin düzenli uygulanması, cezaevi vaizinin süreli cezaevinde bulunması, doğru bir şekilde yürütecek uzman personelin artırılması, tahliye sonrasında da mahkûmların takip edilmesi

ve sadece mahkûmlara değil mahkûm ailelerine de bu hizmetlerin sunulması gerektiği gibi öneriler bulunmaktadır.

Bütün bu öneriler göz önüne alındığında cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha etkili olması için yapılması gereken en önemli değişiklik faaliyetlerin daha verimli olması için cezaevi şartlarının iyileştirilmesidir. Bu konuda gerekli önlemler alınarak toplu etkinlikler yapılmalı ve mahkûmların dini argümanlara kolay ulaşabilmeleri sağlanmalıdır.

Cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri belirli bir düzende olmalı ve mahkûmun ihtiyacı olduğunda destek alabilmesi için cezaevi vaizinin sürekli cezaevinde bulunması gerekir. Bundan dolayı da cezaevi vaizleri cezaevi personeli olmalı ve gerekirse Adalet Bakanlığı bünyesinde hizmet vermelidir.

Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri kapsamında farklı branşlardan uzmanların getirilmesi hem mahkûmların eğitim-öğretimine katkı sağlayacak hem de mahkûmlara sosyal aktivite olacaktır. Bundan dolayı DİB ya da Adalet Bakanlığı bu konuda gerekli çalışmaları yapmalı ve belirli bir düzen dahilinde farklı branşlardan uzmanlar getirilmelidir.

Mahkûmlara cezaevi içerisinde sunulacak manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini cezaevi vaizi, tahliye sonrasında uygulanacak olan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini ise DİB ya da sivil toplum örgütleri üstlenmeli ve cezaevi vaizinin mahkûmlara daha etkili olacak bir şekilde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini devam ettirebilmesi sağlanmalıdır.

Tabloya göre mahkûmların aileleriyle iletişim halinde olunması gerektiğini beş kişi belirtmiştir. Bu durum cezaevlerinde mahkûmlara uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri kadar önemlidir. Cezaevinde mahkûmun yaşadığı sıkıntılara cezaevi dışında ise aileleri ortak olmaktadır. Bundan dolayı mahkûm ailelerine de manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri sunulmalıdır. Bu faaliyetleri ise DİB başkanlığı ya da DİB'e bağlı sivil toplum örgütleri üstlenmelidir.

Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri kapsamında sadece mahkûmlara yönelik değil cezaevi personeline ve mahkûm ailelerine de manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar ise mahkûmlara tahliyeleri sonrasında da manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu süreçte mahkûmlar kadar cezaevi personelinin de mahkûm ailelerinin de manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerine ihtiyaçları olmasına rağmen bu uygulamaları yapan cezaevi vaizi sayısı oldukça azdır. Bu

konu da ise DİB ve Adalet Bakanlığı'nın cezaevi personeli ve mahkûm ailelerine yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin uygulanması için bir çalışma yapması ve özellikle cezaevi personellerine belirli periyotlarda bu hizmetlerin uygulanması gerekmektedir.²³

---

²³ Zengin, *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 26-27.

V.BÖLÜM

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

İnsanlığın her döneminde bireyin manevi bir desteğe ihtiyacı olduğu gibi günümüzde de teknoloji çağının derinliklerinde kaybolmuş olan bireylerin manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerine ihtiyacı olduğu kadar sosyal hayat içerisinde yer alan bireylerden ziyade cezaevlerinde tutuklu bulunan mahkûmların bu faaliyetlere daha çok ihtiyaçları olduğu aşikâr olan bir durumdur. Cezaevlerinde bu desteği ise DİB'e bağlı olarak cezaevi vaizleri yürütmektedir. Cezaevlerinde manevi destek ve rehberlik hizmeti dini değerlerden referans alarak dinleme, danışmanlık yapma, öğretme, düzeltme, motive etme, problem çözme vb. yollarla mahkûm olan bireye manevi destek olma faaliyeti olarak tanımlanabilir. Bu desteğin temel amacı ise cezaevinde ve tahliyeden sonra sosyal hayatta bireyin zihinsel ve ruhsal rahatlığını ve dinginliğini sağlamaktır. Tüm bunların dışında manevi destek ve rehberlik mahkûmları ibadete yönlendirme, cezaevi şartlarında ihtiyaçlarını giderme, teşekkür, yardım, dua, merhamet, saygı, iyilik, empati vb. insani ve dini değer ve duyguları geliştirmeyi ümidi ve sevgiyi aşlamayı, olumsuz davranışları önlemeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri başlangıcından itibaren mahkûmlar üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Mahkûm yakınları üzerinde yapılan anket çalışmasının sonuçları da bu çıkarımı desteklemektedir. Ancak tahliye olmuş mahkûmlar üzerinde yapılan çalışmada ise verilen hizmetlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalardan hareketle cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin daha verimli olması için mahkûmlardan şu soruları cevaplamaları talep edilmiştir:

1. Faaliyetlerin daha verimli olması için cezaevi şartları iyileştirilmelidir.
2. Faaliyetler düzenli uygulanmalıdır.
3. Cezaevi vaizi sürekli cezaevinde bulunmalıdır.
4. Uzman personel sayısı artırılmalıdır.
5. Farklı branşlardan bilim adamlarının cezaevinde ders vermesi sağlanmalıdır.
6. Mahkûmların aileleriyle iletişim halinde olunmalıdır.

Yapılan bu çalışmada bu sorulara bütün mahkûmlar ile mahkûm yakınlarının büyük bir kısmı olumlu yanıt vermiştir. Bu durumdan hareketle cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin yetersiz olduğu, cezaevi şartlarının iyileştirilmesi gerektiği, bu faaliyetler kapsamında mahkûm yakınlarıyla yeterli iletişimin olmadığı, faaliyetleri suna personeller içerisinde uzman personel sayısının az olduğu sonucuna varılmıştır.

5.2. Tartışma

Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri, mahkûmların rehabilitasyonunda büyük bir öneme sahiptir. Mahkûmların içinde buldukları durumun; güvensizlik, ümitsizlik, yalnızlık, utanma, dışlanmışlık, aşağılık hissi ile birlikte sevgiden yoksunluk gibi psikolojik etmenlerden kurtulmasında önemli bir etkidir. Bu imkân doğrultusunda dünyanın çeşitli bölgelerinde olduğu gibi ülkemizde de mahkûmların ıslahında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri kapsamında çeşitli programlar uygulanmaktadır.

Bireysel ve konferanslar şeklinde yürütülen bu hizmetler manevi rehberliği kapsayacak şekilde çeşitli programlarla devam etmektedir. Bu hizmetlerin amacı, kapsamı, kurumsal ve insan kaynağının altyapısının belirli bir sistem çerçevesinde yürütüldüğü kültürümüze has modellerinin geliştirilip uygulandığını ifade etmek güçtür. Özellikle bu hizmetleri yerine getiren personelin mesleki ve kişisel donanıma sahip olarak eğitilmesi, bu kurumlarda gerekli altyapının oluşturulması önemlidir. Süreç içerisinde programın düzenli olarak denetlenmesi uygulanabilirliği açısından düzenli geri bildirim alınarak takibinin yapılması önemlidir. Bu konunun önemli olmasına rağmen gerekli çalışmaların ve faaliyetlerin yeterli olduğunu söylemek güçtür.

Türkiye’de cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri yetersizdir. Cezaevlerinde yapılan faaliyetler her ne kadar iyileştirmeye çalışılsa da bu girişimler istenilen sonucu vermemiştir. Prosedüre bakıldığında geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalarda büyük ilerleme kaydedildiği görülse de bunun mahkûmlara yansımaları çok az olmuştur. Yapılan faaliyetlerin mahkûmlar üzerinde etkisinin yetersiz olmasına cezaevi şartları, uzman personel yetersizliği, sosyal hayattan uzak kalan mahkûmlara nasıl yaklaşılacağına yeteri kadar göz önüne alınmamasından kaynaklandığına kanaat getirilmiştir. Bunun temel sebebi ise mahkûmlarla birebir manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti yürütülememesinden kaynaklanabilir.

Bu konuda yapılan benzer çalışmalarda cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin yeterli olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmalarda mahkumların manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri ile ilk defa karşılaştıkları, bu durumda bazı mahkumların ilgisini çektiği ve yapılan faaliyetlerin bu mahkumlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ancak yapılan bu çalışmada ise manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin mahkumların bir kısmına hitap etmediği görülmüştür. Bu mahkumlar da faaliyetlerden yararlanamamıştır. Bunun sonucunda da mahkumlar, manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinden faydalanan ve faydalanamayan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu faaliyetlerden faydalanamayan mahkumlardan dolayı yapılan çalışmaların istenilen sonucu vermediği görülmüştür.

Cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin kapsayıcı olması, bütün mahkumlara hitap edebilmesi gerekmektedir. Mahkumlar tahliye olduktan sonra sosyal hayata adaptasyonda sorun yaşadıkları için yeniden suç işleme potansiyelleri artmaktadır. Bunun sonucunda toplumda ki suç oranları artmakta, toplumsal refah seviyesini olumsuz etkilemektedir.

5.3.Öneriler

Cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin verimli olması için cezaevi şartları iyileştirilmeli, faaliyetler düzenli uygulanmalı, hizmeti sunan cezaevi vaizleri sürekli cezaevinde bulunmalı ve alanda uzman olmalıdır.

Cezaevlerinde uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri belirli aralıklarla denetime tabii tutulması faaliyetlerin sağlıklı yürütülebilmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

Bu önerilerin göz ardı edilmesi halinde uygulanan faaliyetlerin mahkûma katkısından çok zararı olma ihtimali bulunmaktadır. Bunun önüne geçmek için DİB ve Adalet Bakanlığı gerekli denetimleri yaparak yapılan yanlışlar için cezaevi vaizlerine geribildirim vermelidir. Bu geribildirim kapsamında cezaevi vaizlerine eğitim programları düzenlenerek eksikliklerin giderilmesi sağlanmalıdır.

Cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin kapsayıcı olması için programın işleyişi ve prosedürü değiştirilerek yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenleme yapılırken mahkumların istekleri göz önüne alınmalı, mahkumların bu faaliyetlere katılımının artması için belirli aralıklarla mahkumlar üzerinde araştırma

yapılarak elde edilen veriler ışığında mahkumlara en yüksek düzeyde verim sağlayabilecek programlar hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKÇA, İ. *Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali*, (Ankara, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4.
- AYTEN, A. vd. (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 1-2. Cilt, İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2. Basım, 2018.
- BAYGELDİ, M. R. “Türkiye’de Modern Sorunlara Dini Bir Çözüm Olarak Manevi Danışmanlık Uygulaması Mevcut Durum ve Öneriler”, *SETA Analiz*, 234 (2018), 1-31.
- ÇOLAK, A. *İslam Hukuk Tarihi ve İslam Hukukunun Kaynakları* (İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2018) 33-35.
- GÜL, M. E. “Türkiye’de Dini/Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış”, *Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1/2, (2021), 3.
- GÜL, M. E. *Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Nitel Bir Araştırma (Ağrı Örneği)*, (Uşak, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 19.
- KARAGÜL, A. *Manevi Bakım ve Hollanda Örneği, I. Ulusal Din Psikolojisi ve Manevi Bakım Çalıştayı Tebliğ Kitabı* (Ankara: Harika Liman Halkla İlişkiler Reklam Bilişim, 2012), 53.
- KARAMAN, H. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 1. Cilt, İstanbul: Ensar Neşriyat, 20. Basım, 2019.
- KIZMAZ, Z. “Din ve Suç: Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları” *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 16 (2010).
- KOÇ, M. vd. (ed.), “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Cezaevlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1950-2018): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi”, *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2019).
- MARAZ, H. “Cezaevi İçi ve Dışında mahkûm refleksinin Kontrol Hedefi Olarak manevi Danışmanlık Hizmetleri” *I. Uluslararası İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi*, (2018, Kasım).
- TOPUZ, İ. “Cami Din Görevlilerinin Yeterliliklerinin Manevi Danışmanlık Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/35, (2015), 23.
- USLU, R. “İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/35 (2015): 1049.
- ZENGİN, M. vd.(ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, (İstanbul: DEM Yayınları, 2019), 18-19.

EKLER

EK.1

Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyetlerini Değerlendirme Ölçeği

1-) Cezaevlerinde yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetlerini sizce kimlere hitap etmelidir.

- A) MAHKÛM
- B) MAHKÛM YAKINLARI
- C) TAHLİYE SONRASI MAHKÛMLARA

2-) MAHKÛMların cezaevlerinde bulunduğu sürede aldığı Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri tahliyesi sonrasında da devam etmeli midir?

- A) DEVAM ETMELİ
- B) GEREK YOK

3-) Koşullarda sağlanan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetleri sizce belirli bir düzende mi yapılmalıdır?

- A) EVET
- B) HAYIR

4-) Sizce Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri koşullarda mı, bireysel görüşme yöntemleriyle mi sağlandığında daha faydalı olur?

- A) KOĞUŞTA
- B) BİREYSEL GÖRÜŞME ODALARINDA

5-) Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri kapsamında sağlanan Kur'an-ı Kerim öğretimi, Vaaz Etme, vs. uygulanan faaliyetleri yeterli buluyor musunuz?

- A) YETERLİ
- B) YETERLİ DEĞİL

6-) Cezaevlerinde yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri sizce mahkûmlara fayda sağlıyor mu?

- A) EVET
- B) KISMEN
- C) HAYIR

7-) Mahkûmlar tahliyelerinden sonra da Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetlerinden yararlanmaya devam etmeli midir?

- A) EVET
- B) HAYIR

8-) Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri kapsamında vaizlerin mahkûmlara karşı yaklaşımları ve vaizlerin uzmanlığı faaliyetlerin niteliğinde etkili midir?

- A) EVET
- B) KISMEN
- C) HAYIR

9-) Sizce cezaevi ortamı Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli yeterlilikte midir?

- A) EVET
- B) KISMEN
- C) HAYIR

10-) Cezaevinde görev yapan diğer personelin (İnfaz Koruma Memurları, Öğretmen, Psikolog, İdare Memuru, Müdür, vs.) tutumları Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri üzerinde olumsuz etkiler oluşturur mu?

- A) EVET
- B) KISMEN
- C) HAYIR

11-) Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri yürütülürken kullanılan argümanları yeterli buluyor musunuz?

- A) EVET
- B) KISMEN
- C) HAYIR